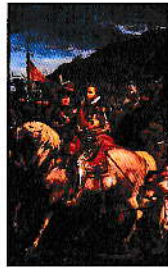

Elck zegg'het voorts

Nieuwpoortse archiefkrant

Verschijnt viermaandelijks - jaargang 13 - nr. 2 - juli 2021

Editoriaal

Wij hebben met zijn allen afscheid moeten nemen van Bertha Dehouck en dachten meteen aan Jules, haar vroeger ontvallen echtgenoot. Zij vormden de wortels in onze vereniging die contact hielden met het verleden van hun stad.

Als we ver teruggaan, loont het om stil te staan bij het mislukte beleg rond Nieuwpoort in 1600, nadat de slag werd gestreden in de duinen van Lombardsijde.

Catherine van Haelewijn was een vrouw die haar mannetje kon staan in een onzekere eeuw voor zaken te Nieuwpoort.

In het historisch overzicht uit de 19e eeuw voor Nieuwpoort schreef Freddy Beun een zoveelste artikel over alles wat met het water te maken had in onze stad. Hij keek de 'doorlichting' in van de toenmalige arrondissementscommissaris De Prey.

Wanneer het opperste gezag grondig wisselde, was dat te Nieuwpoort ook het geval bij de aanstelling van de baljuw. De stad kleurde binnen de lijntjes !

G. Demerre

Wie graag deze archiefkrant digitaal wenst te ontvangen, kan dat als wij uw e-mail adres mogen gebruiken.

guidodemerre@gmail.be

friede.lox@telenet.be

Afscheid

Bertha.

Het was even na de eeuwwisseling, een gezellig etentje met de vrienden van het patrimonium in Nieuwpoort. Ik werd voorgesteld aan veel mensen en namen, maar Jules en Bertha bleef ik meteen onthouden. Ik kende Nieuwpoort van de schoolreis naar het monument, de vele viswinkels en boetiekjes. Maar die avond opende zich daar het boek van de geschiedenis van Nieuwpoort.

Ik kwam Jules en Bertha telkens weer tegen, meestal op officiële gelegenheden. Ze vertelden graag en veel. Over zijn werk aan de sluisen, haar werk in de school en het huishouden en hun interesse voor het boeiende, immaterieel erfgoed van Nieuwpoort.

Na het overlijden van Jules deed Bertha dapper door. We zagen elkaar nu meer, zij en ik. Ze verwelkomde me in haar hart. Telkens weer. Ze had tussen boeken en kaarten en fikfak op een rommelmarkt een kleinood voor me gevonden. Vier op vier cm groot, Viviane's kitchen. Blauwe letters op een mini keukentje met planchetjes en een kookpot in een schouw. Een magneet, een verrassing, een eeuwig aandenken.

De opening van een tentoonstelling, de voorstelling van een boek, de viering van een me-

deburger, telkens was Bertha aanwezig. In de laatste jaren meestal in het Bezoekerscentrum Westfront. Ze kende iedereen, iedereen praatte met haar en had vragen over vergane tijden. Bertha herinnerde zich alles glashelder en vertelde graag.

Op de ruilbeurs in Nieuwpoort boven de vismijn was Bertha altijd voor en na. De organisatie, de indeling, de afspraken. Koffie of soep, een broodje of een koek, een praatje, boeken of postkaarten. Ze was vriendelijk en behulpzaam maar kon ook kordaat uit de hoek komen en men schrok wel eens van een korte opmerking van dit kleine, beweeglijke madammeke. Maar het was goed bedoeld en Bertha was het alweer vergeten.

Het leven gaat zijn weg, op zijn eigen ritme. Net als iedereen zag ik hoe het leven van Bertha vertraagde. Door de pandemie heb ik haar meer als een jaar niet kunnen zien. Haar tegenspoed enkele weken geleden heeft mij heel erg getroffen. Nu neem ik afscheid, in stilte. Afscheid van een vrouw die laat in mijn leven kwam en zich daar nestelde. Als een blijvende herinnering.

Viviane Huygebaert
April 2021

BERTHA DEHOUCK

1927-2021 Nieuwpoort

Dank aan allen die me het overlijden van Bertha meedeelden. Het spijt me dat ik haar in de voorbije twee jaar niet meer heb kunnen bezoeken. Als ik in Nieuwpoort kwam, stond een bezoekje steeds op m'n agenda. En de boodschappers Ghislain en Walter kwamen steeds ter sprake. Dankzij hen is Bertha thuis kunnen blijven wonen. Wat een levenswaardige inzet, mannen! Bertha en Juul, twee pilaren onder de Nieuwpoortse geschiedenis, mijn groet!

Paul uit Saskatoon

Mijn innige deelneming met het overlijden van Bertha.

Zal haar voor altijd in mijn hart dragen.

Was ook de vrouw met het hart op de juiste plaats.

Groetjes,

Chantal

Ik heb Bertha pas enkele Jaren geleden ontmoet. Toen ik als 2de verblijver, en als kleinzoon van de uitbater van de herberg " *La liberté*", opgenomen werd in onze vriendenkring. Ik werd meteen door haar aanvaard als volwaardig medelid. Haar inbreng kan moeilijk overschat worden. Wat zij wist, vind je nergens terug in de geschiedenisboeken, maar is wel van onschatbare waarde voor de kennis van het leven van de gewone Nieuwpoortenaars.

Alfons Morreel

Zelf heb ik Bertha een paar keer ontmoet. Ze wist me dan te vertellen dat haar grootvader Jacobus Dehouck scheepstimmerman geweest was op de werf van mijn overgrootvader. Een groot verlies, ook voor de heemkunde van Nieuwpoort!

Peter Vandenabeele

Beste allen, We zullen Bertha zeker missen en houden van haar zeer aangename herinneringen over. Tijdens onze maandelijkse bestuursvergaderingen was zij ALTIJD present en zorgde zij voor een pittige en leerrijke namiddag. Ook dank aan Ghislain en Walter die haar steeds bijgestaan hebben op ALLE momenten. Zij kreeg van hen beiden steeds veel hulp en vriendschap.

Hartelijke groet

Friede

Guido,

Misschien is het voor haar een verlossing uit haar lijden;

Wij zullen Bertha – het levend geheugen van Nieuwpoort - missen in onze vergaderingen. Maar ook mens en vriendin van ons allen.

Freddy Beun

Beste allen,

Een groot verlies voor Nieuwpoort en zijn geschiedkunde. Maar ook menselijk het verlies van een " *figuur*", een aangenaam persoon, waar je altijd welkom waart. Merci aan Ghislain voor de jarenlange zorg en aan Walter voor de ondersteuning. Dat mag ook eens gezegd worden. De vigerende pandemie leert ons vooral dat dergelijke onbaatzuchtigheid zeldzaam is.

Moge Bertha vredig rusten.

Kristof

Dag Guido, Ghislain, Condoleances. Dank om dit te laten weten. Moeilijke tijden ook om iemand af te geven...

Alexander Lehouck

Geschiedenis

BELEG VAN NIEUWPOORT 6-18 juli 1600 door MAURITS VAN NASSAU

1 juli 1600

Het 'kwartier' werd opgeslagen ten westen van de stad in de binnenduinen, want het leger was doorheen de havenmond bij laag water omstreeks 8u overgestoken, vanuit de richting Oostende.

Het waren Francis Vere en graaf van Solms, met vier regimenten ruiters van de graven Frederik en Lodewijk, Bax en Van Balen met twee vierentwintigponders.

Rond de middag kwam graaf Ernst met zijn regimenten en de ruiters van Risoir en Stakebrouck met zes vierentwintigponders zich opstellen ten noordoosten van de stad.

– In de haven was het een drukte door het binnenvaren van de schepen met voorraden en 'zoetelaars.'
– Een tweetal keren was er een uitval vanuit de stad van ruiters : 's morgens aan de westkant, maar die keerden onmiddellijk terug en 's avonds in de richting van de kleine schans. Daar moest de vijand twee kleine kanonnen achterlaten terwijl het voetvolk en ruiters terugkeerden.

– Vanuit de schans Nieuwendamme trok de bezetting zich terug en zette graaf Ernst er 150 man onder bevel van Van Embiesen en Husemann.

2 juli 1600

Ritmeester Wagemans werd vanuit Oostende naar Maurits gestuurd in de voornacht met het nieuws van het vijandelijk leger dat in Leffinge kamp had opgeslagen.

Maurits stuurde graaf Ernst in de vroege ochtend naar de schans Albertus en de Leffingedijk.

Graaf Maurits liet bij laag water de vanen van graaf Lodewijk en van Conteler de haven oversteken gevolgd van de tros met het voetvolk.

De meeste schepen waren toen reeds de haven uitgevaren ...

De voorhoede werd opgesteld op het strand onder bevel van generaal Vere.

Hij liet ook de hoofdmacht oversteken via een drijvende brug aan de Kleine Vierboete.

Generaal Frances Vere

In de late namiddag, toen de strijd ontbrandde (16u) was hij verplicht ook de troepen ten westen van de stad te laten aansluiten ... waardoor de stad zuinig belegerd was.

Omstreeks 19u30 was de veldslag beslecht. De vijandelijke ruiters waren verspreid en de laatste reserves van graaf Maurits waren aangesproken.

3 juli 1600

Graaf Maurits had de nacht doorgebracht in Westende bij de kerk. Het leger sloeg kamp op bij Mariakerke. Krijgsgevangenen (520) en gekwetsten (700) werden naar Oostende binnengebracht.

Er was merkwaardig genoeg weinig animo om de bagage van de vijand te recupereren. De bezetters van Oudenburg deden dat wel.

4 juli 1600

Er werd met de Staten Generaal in Oostende be-raadslaagd of men eerder de aandacht zou richten op Sluis of terug naar Nieuwpoort.

Veel lijken van het slagveld bleven in de duinen liggen.

5 juli 1600

Het hoofddoel : Duinkerke bleef nog steeds over-eind. Het leger kreeg voor vier dagen leeftocht. De gevangenen werden naar Zeeland gestuurd. Ze werden gekonvooieerd door vier oorlogssche-pen.

Er werd vernomen dat de vijand in het Brugse zich aan het hergroeperen was. De brug in Lef-finge werd afgebroken.

De Staten Generaal lieten het hof in Parijs en Londen weten wat hun bedoeling was. Men zou oprukken naar Duinkerke.

6 juli 1600

Het was erg regenachtig en het leger werd naar Nieuwpoort gestuurd. Het grootste deel werd te-rug opgeslagen ten westen van de stad. Ten noor-den van de stad kwamen de regimenten Ghistel-les en Huchtenbroek. Graaf Ernst werd met zes vanen naar de oostkant van de haven gestuurd.

De Staten Generaal vernamen dat graaf van Ho-henlohe vanuit het Overkwartier met vijf vanen en zijn regimenten in Zeeland was aangekomen.

Bij Brugge was Don Alfonso d'Avalos aangeko-men bij het verzamelde Spaanse leger.

7 juli 1600

Het regende nog steeds. Men kon nauwelijks iets doen.

Er werden verschansingen opgeworpen en men moest zich tegen de regen beschermen.

Rond de middag kwamen de regimenten van Pi-ron en Van der Noot met de rest van de Schotten. De vijand zocht de gedeserteerde Italianen op in Hamont.

Het gerucht ging, dat de vijand in Henegouwen en Artois nieuwe rekruten zocht uit oude garnizoenen.

Er was een groot gebrek aan brood voor het leger. Er werd 's nachts een aanval op de stad uitge-voerd, maar door de regen kon men weinig begin-nen.

8 juli 1600

Het was weer mooi weer.

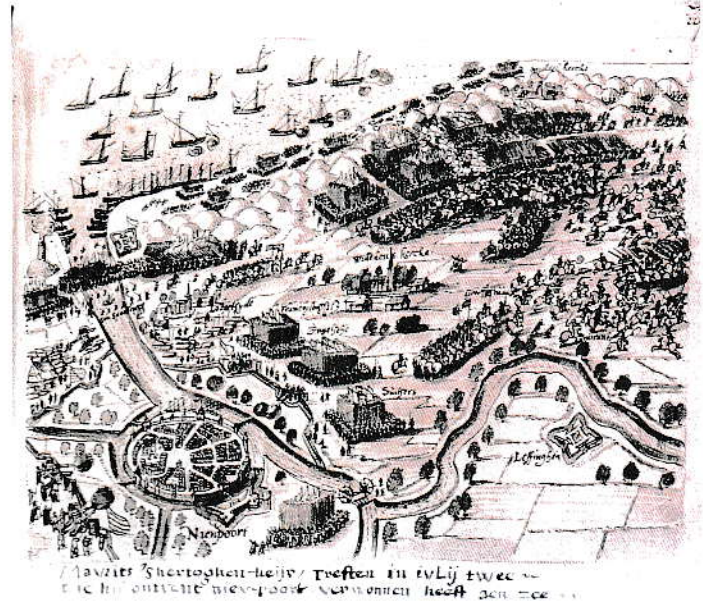
Er werden nog steeds verschansingen opgewor-pen rond hutten en slaappleatsen.

De Staten Generaal dachten aan vredebeprekin-gen met die Staten nog onder de Aartshertog (1) Ze besloten naar Zeeland te vertrekken.

In Nieuwpoort legde Maurits hen uit dat hij de stad niet rondom kon belegeren (2) . Niet aan de kant van Diksmuide tenzij hij het leger opdeelde. Hij liet de schans van Nieuwendamme intussen herstellen.

Er werd verder gewerkt aan verschansingen en loopgrachten aan de noordwestzijde waar de vij-

and duchtig vanuit de stad schoot. Bij een vals alarm vluchtten alle werklui uit de verschansing. Alle bruggen op de weg van Veurne naar de stad werden verbrand. Die naar Diksmuide was te goed bewaakt.

9 juli 1600

Het regende nog steeds hard.

De Staten Generaal gaven graaf Maurits de vrije hand om ten minste de stad te nemen en de repu-tatie te redden en de contributies weer te herstel-len (3) .

Het beleg werd moeilijker en moeilijker, omdat het weer zo slecht was en er nauwelijks aan de verschansingen kon gewerkt worden. Het water steeg zodat de loopgraven aan de havendijk on-derliepen.

De vijandelijke macht binnen de stad werd ver-groot. Het was niet raadzaam om het leger om de stad te laten waaieren aan de Diksmuidse kant.

Graaf Maurtis liet ten noorden van de stad op de dijk een batterij met 12 stukken opstellen en ten oosten aan de overzijde van de haven een batterij met 4 stukken.

In de namiddag ging hij naar Nieuwendamme om er een dijk te laten doorsteken en het land te inunderen. Dat had niet het gewenste resultaat ... omdat er verderop nog een dijk (4) lag die Veur-neambacht beschermde.

Men merkte ook dat iedere dag meer volk in de stad binnenkwam en er meer geschut stond. Er kon geen daar tegenover bij de loopgraven ge-plaatst worden.

De stad had veel sterkere verdedigingswerken dan men dacht, want aan de zuidzijde was er rond de stadsgracht nog een water. Dat liep tot aan de ha-ven in het noorden en het waterde door een sluis in de havendijk. Die functioneerde niet volledig en met hoog water kon die dus niet gesloten worden (5) .

Ze hadden in de stad nog een tweede sluis (6) , waarmee ze het water van Veurneambacht, dat door de vele regen gestegen was, konden vasthouden en daarmee het water om de stad heen konden laten stijgen zodat het land onderliep.

Rond het kwartier van Ernst ten noordoosten van de stad liet graaf Maurits vier stukken zetten tegen de uitvallen.

In Oostende arriveerden met kolonel Wingaerden negen vendels soldaten en vijf vanen ruiters die door graaf Hohenlohe waren gestuurd vanuit Zeeland.

10 juli 1600

Op het middaguur was er een zonsverduistering duidelijk waarneembaar te Nieuwpoort.

Het waaide hard uit het noordwesten en de schepen botsten tegen elkaar en leden schade. De haven was duidelijk niet zo geschikt voor veel schepen. Alleen bij hoog water kon men dichterbij komen .

Men ging door met het maken van batterijen en loopgraven.

Er werd voortdurend gearzeld : wat de ene dag werd gesloten werd de volgende dag weer verworpen.

De batterij van 12 stuks leek onvoldoende en daarom werd er een derde batterij geordonneerd ten noordwesten van de stad.

Binnen de stad had men dat gemerkt en men bracht een geschut tot bij de molen en schoot daarmee hevig op de eerste batterij.

De boten met geschut werden gelast om binnen te komen in de haven.

In de namiddag werden ruiters uitgestuurd naar het klooster van Duynen(7) om de wegen te onderzoeken. Enkele soldaten met polsstokken werden uitgestuurd om op het land en de weilanden 'pools-hoogte' te nemen.

Ze vernamen van twee gijzelaars dat eergisterenavond (8 juli) La Barbotte met tweeduizend man was aangekomen in Nieuwpoort (8) .

Graaf Maurits vreesde een uitval en trok vier stuks geschut uit de eerste batterij achteruit tot bij de Kleine Vierboete en liet de wachten in de loopgraven verdubbelen.

Veel volk in het leger geraakte ontmoedigd en de opperbevelhebber twijfelde nu ook aan de uitkomst.

11 juli 1600

Het weer was wat beter. Er was geen uitval geweest. Graaf Maurits ging op inspectie ... en hij was zeer ontevreden. Hij gaf steeds andere orders en bleef bij geen enkel besluit. Vanuit de stad werd voortdurend geschoten.

Enkele vrouwen uit Veurne werden gevangen genomen en die verklaarden dat La Barlotte (sic) daar

was met veel volk en de stad aan het versterken was. Hij zou ook volk naar Duinkerke hebben gestuurd.

Graaf Ernst Casimir van Nassau

Vandaag werd de laatste hand gelegd aan een schansje ten westen van de stad, waar men een uitval verwachtte.

Er werd de opdracht gegeven om de brug over het buitenste water rond de stad op weg naar Diksmuide af te branden ... maar daar zat een sterke vijandelijke macht. Aan de oostzijde van de stad werd alarm geslagen waarbij de Schotten en veel anderen uit de loopgrachten op de vlucht sloegen. Maar de vijand bleef in de stad.

Vandaag gebeurde wat vele niet hadden willen geloven: de vijand had 's nachts vanuit de stad zoveel water over het lage land kunnen inunderen, dat er niet meer kon gewerkt worden en de loopgraven op veel plaatsen volliepen.

De boeren bleven op een mijl van de stad nog bij hun erf met hun vee, droegen hun huisraad naar buiten, sprongen over de sloten en bespotten ons volk van de overzijde.

12 juli 1600

Het was weer bewolkt.

Graaf Maurits kreeg een deserteur te spreken die bevestigde dat die nacht ongeveer 2 000 man voetvolk was gearriveerd met La Barlotte, de heer van Valengijn, luitenant kolonel van de Bourguignons.

Nu twijfelde de graaf niet meer en hij stuurde Van Tympel naar de Staten Generaal in Oostende met de boodschap dat hij niet veel hoop had op het goede afloop van het beleg en niet meer tijd en manschappen wenste te verliezen.

Hij wou niet de volle verantwoordelijkheid dragen. Ondertussen liet hij verder werken aan de loopgraven.

's Namiddags rond vijf uur deed de vijand een uit-

val uit de poort naar de vuurbaken en uit de zuidelijke poort naar Diksmuide.

De eersten slechtten de eerste verschansing met vijf-zeshonderd en trokken zich terug naar de sluis. De bezetting was gaan schuilen bij de kleine vuurbaken waar ze dekking kregen van de regimenten van Ghistelles en Huchtenbroek. Nu vielen ze de vijand manmoedig aan, die zich terugtrok in de stad.

Aan onze zijde sneuvelde de Schotse kapitein Jacob Philips en 14 soldaten. Aan de andere kant was de heer van Valengijn gevallen (9) met wel 40 mannen.

's Avonds stuurde graaf Maurits, Nassau (10) naar Oostende om verslag uit te brengen. Ze hadden daarbij vernomen dat graaf van Busquoy in Diksmuide was aangekomen.

Die nacht besloot Maurits zelf naar Oostende te gaan, de volgende morgen.

Hij had elke dag meer onwil bespeurd bij de soldaten. Ze hadden blijkbaar meer angst, dan tijdens de slag. Ze waren hierbij bevestigd door de grote besluiteloosheid van Zijne Excellentie.

Sommigen dachten dat ze te slecht werden betaald en dat ze door te plunderen tien keer meer konden verdienen.

13 juli 1600

Het was eerst mooi weer, maar 's avonds begon het weer te regenen.

Maurits reeds naar Oostende om met de Staten Generaal te spreken. Daar werd besloten dat het leger bij Nieuwpoort zou blijven, maar dat er 3-4000 man met 12 stuks geschut naar Oostende zou komen om daar de schansen voor de stad in te nemen.

Intussen werd er hard gewerkt aan de schans bij de sluis te Nieuwpoort.

Kolonel Wingaerden kwam 's middags met vier vendels voetknechten bij het leger. Bij zijn aankomst bij het westkwartier was er een uitval in noordelijke richting bij de sluis en de vuurbaken.

Die werd teruggeslagen.

's Avonds kwam graaf Maurits terug met de resolutie.

Negen vendels van Wingaerden, zes van Engelsen, vijf van Friezen, vier van Fransen, twee van Walen en vier van graaf Ernst zouden naar Oostende gaan. Ze moesten zich klaar houden.

's Nachts was er weer een uitval en de eerste loopgraven werden bezet.

14 juli 1600

Het regende hard.

Graaf Maurits liet 12 stuks geschut inschepen voor Oostende.

Men beraadde zich of men zou ingaan op de re-

solutie en wie het bevel zou voeren: Ernst of van Solms. En of het wel aangewezen was de belegering rond Nieuwpoort te verzwakken.

De soldaten hadden door, dat er een voorkeur was om de belegering op te breken.

Het weer bleek zo slecht en met de werkzaamheden maakte men geen haast. Om de uitvallen aan de noordzijde tegen te houden stak men de dijk door zodat hun daar de weg versperd werd (11).

Kapitein Daem Verhorst uit Brugge werd geruild voor Martijn Meinarts.

Daem wist dat in Brugge verschillende troepen naar Nieuwpoort zouden worden gestuurd. Van onder Brugge waren Spanjaarden en 'keurlingen' (12) naar Oudenburg gestuurd. Hij beweerde ook dat er wellicht 8-9 000 man verzameld waren.

15 juli 1600

Het was een onstuimig en regenachtig weer.

Graaf Maurits was er meer en meer van overtuigd dat het leger niet mocht gesplitst worden en beter opgebroken zou worden.

Hij liet op acht na alle vierentwintigponders inschepen, de schansen op het einde van de haven en bij de sluis weer herstellen opdat de aftocht van het leger afgeschermd kon worden door een achterhoede.

In de namiddag kwam alleen de heer van Oldenbarnevelt in het legerkamp en beraadslaagde een uur lang met graaf Maurits. Ze hadden het over het beleg en ook het overleg dat ze in Bergen-op-Zoom met de gedeputeerden zouden voeren (13).

Er werd de signaleerd dat er nog niet zou vertrokken worden naar Oostende.

Men hield zich zo koest mogelijk ... om met de stilte trom te kunnen vertrekken.

16 juli 1600

Het was mooi weer. Er werd vernomen van twee gevangenen dat de vijand 2 500 man had in Nieuwpoort en meer dan 1 000 (sic) in Diksmuide.

Graaf Maurits stuurde Nassau (14) naar Oostende om expliciet te vernemen hoe het leger zo veilig mogelijk naar Oostende kon gebracht worden.

De Staten Generaal gaven de toestemming en scheepten in.

Intussen was graaf Maurits met zijn ingenieurs naar schans Albertus getrokken en in Mariakerke op zoek gegaan naar een drinkwaterbron voor een kamp.

Dat zoet water was mogelijk uit het hemelwater tussen de duinen en de dijk. Op een schootsafstand van de Albertus schans zou het kamp worden opgeslagen.

Hij stuurde een bericht naar Oostende, dat men zou wachten voor de inschepping.

Toen ze hoorden dat Maurits bij Oostende was gingen ze weer van boord en overlegden (nog maar eens) de toestand.

– Het was zeer nadelig om het leger weg te halen van bij Nieuwpoort.

– Het voordeel van de victorie ging geheel verloren.

– De reputatie van graaf Maurits en zijn leger had een deuk gekregen.

– Het was beter het leger naar Oostende te brengen.

– Bij Nieuwpoort was er een voortdurende dreiging. De resolutie werd aangenomen en de Staten Generaal voeren 's avonds uit.(15)

Maurits kwam naar het kamp terug. 's Nachts zag men veel volk op weg naar Nieuwpoort.

17 juli 1600

Het was mooi weer. Men maakte alles in orde om de volgende dag te kunnen vertrekken.

's Morgens vertrokken heel wat schepen bij vloed naar Oostende. Graaf Maurits inspecteerde alles in de haven. Met de vloed van 's avonds voer de rest van de vloot uit.

Men vernam dat de aartshertog alle passages naar Vlaanderen en nabije garnizoenen goed bezet had. Vanuit Brussel was hij meer krijgsvolk gaan verzamelen en beroepssoldaten uit de garnizoenen uit Artesië (Artois) en Henegouwen (Hainaut).

Graaf Maurits stuurde kapitein Arien de Jonge om lege schepen daar aan te houden en 100 schepen uit Zeeland te laten komen.

Op de schans van Nieuwendamme was er 's nachts even (onterecht) paniek.

Graaf Maurits liet de schans bij de Kleine Vuurboete mineren om te kunnen opblazen en gaf opdracht de schans bij de sluis en op de duinen af te breken.

18 juli 1600

Het was goed weer. Om zeven uur, bij het tweede schot, stak men de haven over bij laag water. Het volk bij het westkwartier stond in slagorde en brandde het kwartier uit. Zelfs nog de toren van de kerk Ten Duinen, was lang geleden afgebrand en van alle hout ontdaan, werd met stro in brand gestoken.

Ze zetten nog vier stukken geschut aan de oostzijde van de haven in het kwartier van graaf Ernst om een eventuele aanval van achteren af te blokken. Uiteindelijk konden ook de laatste wachten rond de stad hun aftocht beginnen omstreeks half elf.

Dan werd de schans van Nieuwendamme in brand gestoken en trok het garnizoen naar het kwartier van graaf Ernst. Ook daar werd de vlam in gestoken.

Ze gingen allen in kamp tussen Raversijde en Maria-kerke liggen.

In Middelburg ontving graaf Maurits van de gedeputeerden van Zeeland en de commies van Holland 115 000 pond om zijn krijgsvolk te betalen : 2 augustus 1600

G.Demerre

Samengevat uit Anthonis Duyck, Journaal van de tocht naar Vlaanderen in 1600, vertaald in 1864 door L. Mulder in opdracht van het Departement van Oorlog.

<https://iisg.amsterdam/en/research/projects/hpw/calculate.php>

fl 1 in 1600 = 15,05310 euro

115 000 pond was fl 690 000 of 10 386 639 euro

Voetnoten

1. Gedeputeerden uit Artesië, Doornik, Rijsel, Vlaanderen, Mechelen, Antwerpen, Brabant, Namen, Limburg en Luxemburg ... eventueel in Bergen-op-Zoom.
2. Een delegatie bleef 's nachts bij het leger.
3. Er werd dus buit geëist in de omgeving.
4. De zilteberm ?
5. Westsluis
6. Oostsluis
7. In Koksijde waren de gebouwen intussen verlaten voor Ten Bogaerde. Binnen Nieuwpoort had de communiteit een refuge : het Duynenhuys.
8. Het bleek niet waar te zijn, maar het werd geloofd.
9. Hij was eerst gevangen, maar in het heetst van de strijd toch doorgebroken.
10. Justus van Nassau, admiraal van Zeeland (1559-1631).
11. Zo liep de stadspolder (van Lens) onder water.
12. Opgeëiste mannen uit omliggende dorpen, als landwacht.
13. Lees NAK 5/1
14. Justinus van Nassau ?
15. Uiteindelijk zwicht ook Oldenbarnevelt.

NIEUWPOORT 1845

een doorlichting

Snuffelend in mijn documentatie viel mijn oog plots op een rapport, opgemaakt door arrondissements-commissaris De Prey, waarin hij de algemene toestand van Nieuwpoort schetst in 1845.

Opvallend in dit rapport waren cijfers rond de in- en uitvoer van allerlei producten in onze (achter) haven.

Wetend dat gegevens rond de activiteiten van

de handelsscheepvaart te Nieuwpoort in de 19e eeuw een zeldzaam onderwerp vormen, vonden we het wel gepast dit te publiceren, naast andere interessante informatie, uit dit rapport over onze stad in het midden van de 19e eeuw.

Uit de lezing van deze cijfers kunnen we onze stad situeren in een periode van lokaal economisch verval, waarbij zich de problematiek van de waterwegen naar onze stad meer en meer liet voelen, naast werkloosheid en een grote mortaliteit. In één woord : een periode van terugval en armoede !

Ontleden we even de cijfers.

E. Isabey 1846

De Bevolking

Nieuwpoort telde op 1 januari 1845 3080 inwoners, hetzij "60 zielen" meer dan in 1844 !

Er waren 63 kiezers ingeschreven voor de wetgevende kamers (op een totaal van 414 voor de totaliteit van het arrondissement Veurne).

Boven deze 63 inwoners waren nog 5 bijkomende inwoners stemgerechtigd voor de Provincieraad. Er waren te Nieuwpoort geen inwoners die verkiesbaar waren voor de Senaat. Inderdaad een voorwaarde hiertoe was het feit dat men minstens 2160,40 fr. belastingen diende te betalen. Schijnbaar voldeed geen enkele Nieuwpoortenaar aan deze voorwaarde !

Voor de gemeenteraad waren 190 inwoners ingeschreven op de kiezerslijsten.

De Stedelijke Financiën

De arrondissementscommissaris geeft een overzicht van de schulden die de stad Nieuwpoort had. Interessant om eens te zien hoe de stad zijn buitengewone uitgaven beheerde.

De uitstaande schulden belopen een totaal bedrag van 57.777,68 fr. verdeeld als volgt :

1. Niet opvraagbare, geconsolideerde schuld tegenover 5 verschillende personen 43.970,89

2. Nieuwe schuld, niet opvraagbare, geconsolideerde schuld à rato van 4% ten voordele van het hospice van Nieuwpoort (ingevolge de verwerving door de stad van een perceel grond ter uitbreiding van het kerkhof) 2.000,00

3. Opeisbare schuld (zijnde een obligatie à rato van 5% interest) aan Mevr. De Meyer
Ingevolge restauratiewerken uitgevoerd aan het militair hospitaal in opdracht van de stad. 1.874,51

4. Uitgestelde lening 9.932,28

Deze schuld wordt afgelost in de mate dat de financiën van de stad het toelaten.

De aflossing gebeurt in verhouding tot de bedragen welke de schuldeisers hebben uitstaan bij de stad. Aldus betaalt de stad volgende bedragen aan interesten :

- Voor de geconsolideerde schuld tov. 5 personen 1.772,91

- Voor de nieuwe schuld tov. het hospice 80,00

- Voor de schuld t.o.v. Mevr. De Meyer 93,71

Of een jaarlijkse intrest van 1.946,62

De sociale instellingen

De arrondissementscommissaris meent dat de verstrekte hulp aan de behoeftigen van zijn arrondissement over het algemeen goed verloopt. Alleen klaagt hij het gebruik aan om aanbestedingen uit te schrijven voor het onderhoud van invalide personen of wezen. Deze praktijk leidt volgens hem tot misbruik want de inschrijvers geven een minimum prijs, met als gevolg dat de behoeftigen minder goed verzorgd worden.

Opvallend is dat Nieuwpoort de enige gemeente is binnen zijn arrondissement die een "Hospice" heeft.

De rekening 1844 bedroeg: ontvangsten 40.836,53 fr. en uitgaven 34.811,23 fr.

Te noteren valt dat het Hospice jaarlijks een bijdrage van 5000 fr. geeft aan het stedelijk Bureau voor Onderlinge Bijstand.

Het beheer binnen het hospice is verdeeld in drie

categorieën :

1. Tehuis voor wezen en ouderlingen van beider kunne.
2. Het eigenlijke hospitaal voor de verzorging van de zieken.
3. Het moederhuis.

Het Hospice van de H. Geest of tehuis voor wezen en ouderlingen verzorgt aldus 61 personen, te weten

- 7 wezen (jongens)
- 13 wezen (meisjes)
- 19 ouderlingen (mannen)
- 22 ouderlingen (vrouwen)

Volgend verloop gebeurde in de loop van het jaar binnen deze afdeling :

- Inkomend :

- 2 wezen (jongens)
- 2 wezen (meisjes)
- 1 ouderling (man)
- 5 ouderlingen (vrouwen)

- Uitgaand :

- 1 mannelijke ouderling - overleden
- 2 vrouwelijke ouderlingen - overleden
- 1 weesmeisje - overleden

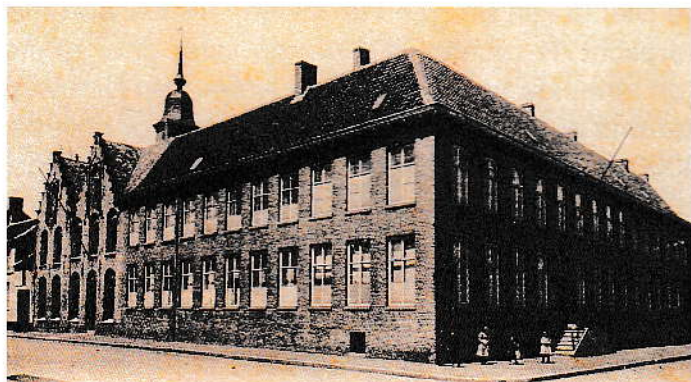
Het eigenlijk hospitaal (Hospice St.- Jan) kende een groter verloop

- Inkomend :

- mannen 53
- vrouwen 75

- Uitgaand :

- mannen 47 (waarvan 6 overleden)
- vrouwen 63 (waarvan 11 overleden)

Het Onderwijs

Op te merken is dat het aangeboden onderwijs te Nieuwpoort opvallend uitgebreid is, zelfs als men dit stelt tegenover grotere steden.

De stad Nieuwpoort beschikt over een gemeentelijke basisschool.

Deze school wordt geleid door meester François Wyckaert. 112 jongens volgen er les. 80 ervan

betalen een bijdrage. De 32 resterende krijgen gratis onderwijs.

De wedde van de onderwijzer wordt door de gemeenteraad vastgesteld en bedraagt 200 fr. /jaar. Daarnaast ontvangt hij een jaarwedde van 400 fr. om les te geven aan onbemiddelde kinderen. Daarenboven ontvangt hij een jaarwedde van 600 fr. als directeur van het Hospice van de H. Geest, terwijl hij aldaar gratis gehuisvest is. Daar is ook de gemeentelijke basisschool gevestigd.

De gemeenteraad klaagt evenwel over de belabberde toestand van dit lokaal en wil herstellingwerken laten uitvoeren. Hiervoor werd een bestek opgemaakt door de provinciale architect ten belope van 902,48 fr. De kosten voor dit alles komen ten laste van het Hospice !

Naast deze gemeentelijke basisschool bestaan er nog twee "aangenomen" scholen.

Deze worden onderscheidenlijk geleid door Meester Philippe Quentin en Albert Clemmerseune.

De eerste school wordt bezocht door 50 leerlingen (gemengd). 27 lln betalen een vergoeding, (24 jongens en 3 meisjes). 23 anderen ontvangen gratis onderwijs (20 jongens en 3 meisjes). De tweede leermeester geeft les aan 18 leerlingen. Tien (7 jongens en 3 meisjes) betalen een bijdrage. De rest geniet gratis onderwijs (7 jongens en 1 meisje).

Beide leerkrachten krijgen nog een toelage van 100 fr. elk, toegekend door de gemeente.

Tenslotte is nog de zondagsschool, geleid door de heren pastoor en onderpastoors. Deze school wordt bezocht door 206 leerlingen, 88 jongens en 118 meisjes.

Naast deze scholen hebben we verder de vrije vissersschool. Er wordt onderricht gegeven tijdens de zes wintermaanden. Twintig tot dertig leerlingen volgen er les.

Ook hier ontvangt de leerkracht een stedelijke toelage van 100 fr./jaar.

Verder hebben we nog de Tekenschool .

Deze school is ingedeeld in drie klassen :

1. De kleine figuren
  2. De grote figuren
  3. Het lineaire tekenen.
- 29 leerlingen volgen er les.

Tenslotte is er nog de Muziekschool

Men leert er de notenleer, zang, het muziekschrijven en het bespelen van instrumenten. Deze school is gratis voor iedereen. De leerkracht is

dhr Pierre Loppens. Hij ontvangt uit de stadskas een wedde van 300 fr./jaar.

En nu nog twee “faits divers” !

Het verloop in de stedelijke “doorganggevangenis”!

De stedelijke gevangenis heeft een dubbele functie. Het gebouw is terzelfder tijd dienstig als enerzijds doorgangsgevangenis, maar ook als lokale gevangenis.

Tussen 2 september 1844 en 25 augustus 1845 verbleven er 69 personen: 21 veroordeeld door de politierechtbank en 48 in doorgang naar een andere gevangenis.

De stad bewaakt de kwaliteit van het voedsel dat gegeven wordt aan de gevangenen, evenals de netheid van het gebouw. Tijdens de winter wordt de verwarming door de stad verzekerd.

Nochtans dringen zich dringend herstellingswerken op. De kosten hiervoor worden geraamd op 1000 fr.

De openbare verlichting

Nieuwpoort is altijd al een voorloper geweest op gebied van de openbare verlichting.

Zo geeft de stad 990 fr. uit aan de verlichting van straten en pleinen.

Als men weet dat in 1844 voor het ganse arrondissement er slechts 1163,70 fr. werd uitgegeven ziet men onmiddellijk het leeuwenaandeel van Nieuwpoort hierin.

In 1845 werd zelfs een nieuw systeem getest, waarbij het licht met parabolische reflectors wordt verspreid om een grotere efficiëntie te bekomen !

De problematiek van de waterwegen rond Nieuwpoort.

De bereikbaarheid en bevaarbaarheid van de haven (zeewaarts) en de achterhaven zijn steeds de belangrijkste bekommernis geweest van de bestuurders van onze stad.

In ons artikel van november 2017 behandelden we de eeuwenlange strijd om de zeehaven be-

vaarbaar te houden. (10e jg./nr.1)

Maar ook de achterhaven, als knooppunt van verschillende bevaarbare en onbevaarbare waterwegen, was een reden tot hoofdbreken.

Ook dus in het midden van de 19e eeuw.

Deze achterhaven – ter hoogte van de eigenlijke stad – bestond in die tijd uit een kaai met een totale lengte van 332 m, waarvan 178 m in metselwerk en rest in een houten constructie aanleunend tegen een versterkte helling. Deze kaaien liepen door tot tegen de toenmalige “Langebrug”. Deze “Langebrug” zou evenwel in 1880 vernield worden tijdens een grote overstroming en werd niet vervangen, zodat het verkeer komende van Oostende van dan af moest gebeuren via de bruggen over de nieuwe sluisen.

In 1660 had men de “oude IJzer” reeds gekanaliseerd. Dit afgesneden stuk kreeg aldus de naam “Kreek van Nieuwendamme”, werd niet meer bevaaren, en diende van danaf nog enkel voor de lozing van het overtollige water zeewaarts.

Ook in 1808 en 1819 herstelde men oude sluisen rond Nieuwpoort.

De noodzaak van een goede opvolging van de werking der sluisen wordt aangetoond door het enkele feit dat binnen het arrondissement van Veurne er 293,82 km niet bevaarbare waterlopen waren, waarvan 150,79 km moest onderhouden worden door de gemeenten en 143 km door de aangelanden. Daar waar de Wateringen moesten tussenkomen leverde dat weinig problemen op, in tegenstelling tot de aangelanden die regelmatig hun wettelijke verplichtingen niet nakwamen.

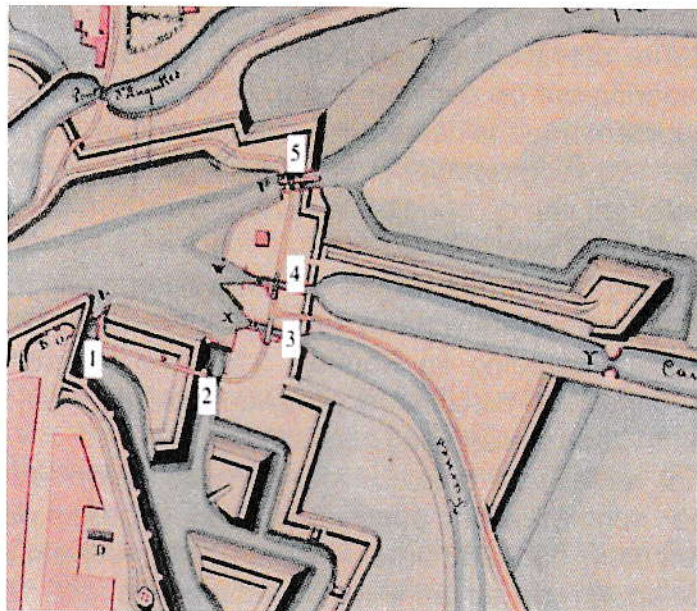
Eind december 1845 deden zich grote overstromingen voor in Veurne-Ambacht. De dijken overstroonden ondanks de speciale inspanningen van de Dienst van Bruggen en Wegen. Aldus waren ze verplicht de rechter dijk van de IJzer door te steken teneinde het water via de Kreek van Nieuwendamme af te voeren. De kosten hier voor beliepen 8000 fr. en werden door de Provincie gedragen voor een derde, de rest door de Noordwateringen van Veurne.

Teneinde een herhaling van de situatie te vermijden werden werken gepland ten belope van 50.000 fr. met dezelfde verdeelsleutel als hierboven.

We moeten dan ook de bouw op de Plassendalevaart in 1843/45 van de nieuwe sluis genaamd “Provincie- of Gravensas” zien in het kader van de voorziene verbeterde waterbeheersing van het IJzerbekken en voor de verbetering, ten behoeve van de binnenscheepvaart, van de toegang tot de achterhaven.

Deze werken, begroot op 340.000 fr. , werden uitgevoerd door aannemer Basilius Dekeuwer uit Nieuwpoort voor de prijs van 262.500 fr. Ontwer-

per was hoofdingenieur De Brocq en toezichter ir. Bodin. De werken voorzagen aldus ook in een verbeterde waterafvoer van het Vladslo- en Camerlinckxambacht.

Toen er nog sprake was van de vijfbruggenweg!

5. Gravensas

3. Verdwenen oude Veurnesas

Dat aan deze werken een bijzondere aandacht werd besteed, blijkt uit het feit dat op 22 september 1844 de prinsen Hertog van Brabant en de Graaf van Vlaanderen de eerste steen kwamen leggen. Ze werden onthaald in Lombardsijde (!) met "Veuren-Ambachtse boerenpaarden" die hen "vergezelschap" hebben tot aan de Palingbrug. Tegen de sluis was een versierde tent opgericht en hebben de K.H.H. zich begeven naar de sluis waar zij "elk geplaatst hebben een reeds vervaardigden steen tussen de buyten vloed- en ebbedeuren". Op die stenen zijn ingehouwen "Posée par son Altesse Royale le duc de Brabant" en op de andere zijde "par le comte de Flandre" en de sluis heeft de naam bekomen van "s Gravensas".

De sluis, met een lengte van 50 m en een breedte van 8 m, werd in werking genomen in 1845.

Hertog van Brabant de latere Leopold II

in harmonie met de reeds voordien uitgevoerde werken en steeds in functie van een verbeterde afvoer van de wateren van de IJzer.

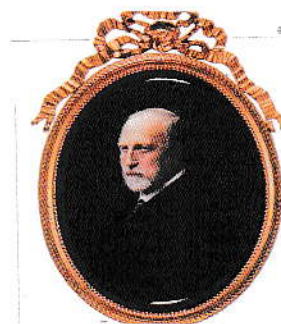
Aldus werd in 1875 reeds aangevangen met de bouw van de vele sluizen van de zgn. "Ganze-poot" naar een ontwerp van ir. De Mey en begroot voor een totale som van 403.000 fr. – om de aanhoudende dreiging van overstroming van o.a. ook een gedeelte van de stad – een definitief halt toe te roepen.

In 1880 kon aldus de "L'année du Progrès" – geladen met poeder – als eerste schip door het vernieuwde "Veurnesas" varen!

Zo was de totaliteit van de voorziene werken uitgevoerd die aldus behelsden :

- De Iepersluis, die de wateren van de IJzer regelde. De naam "Iepersluis" is historisch gegroeid want via de IJzer werden hoofdzakelijk goederen vanuit Ieper verscheept.

- Het nieuwe "Veurnesas" op de vaart Nieuwpoort-Veurne-Duinkerke.

Graaf van Vlaanderen vader van Albert I

Deze beide sluizen zijn dus gelegen op bevaarbare waterlopen en hebben dezelfde afmetingen (50,00 m lang en 8,50 m breed)

- Het 's Gravensas, zoals hier boven reeds vermeld, en dat de wateren van de bevaarbare Plas-sendalevaart regelde. Dit sas wordt ook wel "Brugse sas" genoemd omdat men van hieruit toegang richting Brugge heeft.

En tenslotte volgende afleidingskanalen om de waterbeheersing van het IJzerbekken te regelen:

- Sas van de Kreek van Nieuwendamme (in hoofdzaak dienstig als afvoerkanaal van de wateren tussen Diksmuide en Nieuwpoort)

- Sas van het Nieuw Bedelf voor de afvoer van de wateren van het Vladslo-Ambacht

- Sas van Veurne-Ambacht voor de opvang van de wateren van de Noordvaart of Beverdijk.

En het zouden deze kunstwerken zijn die de hoofdrol zouden spelen in Wereldoorlog I !

Andere, grote aanpassingswerken zouden volgen,

De havenbewegingen in 1845

Herinneren we eraan dat het hier bewegingen betreft van handelsschepen, met uitsluiting van de visserij.

Gedurende het jaar 1845 hebben 109 schepen, met een gezamenlijke capaciteit van 3059 ton, de haven aangedaan.

Anderzijds verlieten 108 schepen de haven .

Bekijken we eens nader welke producten er via onze haven werden ingevoerd.

Het hoofdaandeel van de handel bestond uit de aanvoer van balen ruwe wol uit Engeland.

Daarnaast waren er : kaas – zwarte zeep, Engelse boenwas, bloem, bereide mosterd en bereide saus, geraffineerd Engels zout, ijzer, hout, Engels bier, Franse wijnen, rum, vijgen, 80 bakken sinaasappelen, leistenen en zure haring !

Anderzijds werden volgende producten uitgevoerd: borstels, appels en ander fruit, aardappels, boter, tabak, eieren (533.000stuks !) en paarden! En daarnaast nog boomschors, borstels, en 54 balen afgewerkte wol.

Vergeleken met het jaar 1844 stellen we een belangrijke terugval vast van de bewegingen binnen de haven. Inderdaad, dan deden 169 schepende haven aan met een capaciteit van 5445 ton.

De terugval is opvallend vanaf begin september 1845. Immers het voorgaande jaar waren er nog 120 binnenkomsten, met een tonnenmaat van 3921 ton, terwijl in 1845 over dezelfde periode er slechts 88 schepen werden geteld met een tonnenmaat van 2828 ton.

In 1844 werden over het ganse jaar niet minder dan 7212 balen onafgewerkte wol door de schepen aangebracht om dan verder over de weg naar Frankrijk vervoerd te worden. De totale waarde van deze producten beliep 5.409.000 fr.

Op 1 september 1844 bedroeg het getal reeds 5971 balen voor een totale waarde van 4.478.250 fr, terwijl de aanvoer voor 1845 op 1 september amper 3126 balen bedroeg voor een waarde van 2.344.500 fr. wat aldus een vermindering betekent van de aanvoer van 2845 balen met als resultaat een minwaarde van 2.133.750 fr.

Als bijkomend bewijs van de steile terugval van de cijfers verwijzen we naar het feit dat sinds 22 juni 1845 slechts een 7-tal aanvoeren gebeurden met een beperkt aantal van slechts 260 balen voor een waarde van 195.000 fr.

De oorzaak van deze fatale terugval is uitsluitend toe te schrijven aan de beslissing van de Franse regering om de aanvoer van ruwe wol via de weg, supplementair te belasten met een taks van 3,30 fr. per 100 kilogram wat in de praktijk een verhoging betekent van de opgelegde rechten van 7,48 fr. per baal ruwe wol !

Gevolg hiervan is het feit dat de bestemmingen van deze wol, te weten de Franse industriëlen van Rijsel, Tourcoing en Roubaix, afgeschrikt werden en sindsdien de aanvoer van hun wol laten verlopen via de haven van Duinkerke.

Het verlies van deze aanvoer via onze haven heeft een schrikwekkend effect. Inderdaad, dagelijks waren meer dan 200 arbeiders bezig met het behandelen van de uit Engeland aangevoerde wol . Zij losten de wol uit de schepen, vervoerden het naar de stadsmagazijnen, dan laadden zij de wol op wagens voor het vervoer over land naar de Franse steden. Maar ook onrechtstreeks had dit alles een effect : de vreemde handelaars bleven weg, de bemanning van de aankomende boten moesten overnachten, verteerden bij de lokale handelaars en kochten voeding en uitrusting voor de terugreis. Al deze effecten betekenden aldus het einde van de voornaamste bron van inkomsten voor de stad en de maritieme handel .

Ondanks een verzoekschrift aan de minister van financiën om aan te dringen bij zijn Franse collega om af te zien van de door hen genomen maatregel of om andere oplossingen voor te stellen om de nadelen voor de stad te compenseren, bleef alles zonder gehoor!

Nawoord

In dit – wat ik zou noemen technisch verslag van de arrondissementscommissaris - wordt evenwel met geen woord gerept over de eigenlijke situatie van de plaatselijke bevolking .

Immers Europa kende in 1844-1845 een zeer lange, uiterst koude winter (vanaf december '44 tot eind maart '45). Komt daarbij in 1845 de aardappelplaag, veroorzaakt door een zwamparasiet, die in onze streken de opbrengst met liefst 70% verminderde. En wetende dat de arme bevolking in hoofdzaak op de aardappel was aangewezen als basisvoeding.

Logisch dat dit alles leidde tot grote hongersnood. En in 1847-48 zou de tyfus daar nog bovenop komen. De gerenommeerde Nieuwpoortenaar Dr. Amand Meyne zou terecht in zijn boek "Topo-

graphie médicale de la Belgique” schrijven : “tyfus is, samen met longtering, de echte pest van Europa”.

Ontleden we ook even het aantal kiezers.

Immers het kiesrecht is gebaseerd op betaalde belastingen. Dus dit criterium geeft een goede indicatie van rijkdom aan.

190 inwoners waren kiesgerechtigd voor de gemeenteraad. Dit wil zeggen dat deze 190 gezinnen “welstellend” waren.

Wanneer we veronderstellen dat een gemiddeld gezin in die tijd zeker uit 5 personen bestond, komen we aan ongeveer 1000 inwoners die welstellend zijn.

Dus een op drie van de bevolking van 3080 inwoners. Wat nog een relatief goed cijfer is want er zijn statistieken van meer rurale gemeenten waar dit 1 op 7 is.

Met deze gegevens in ons achterhoofd, begrijpen we nog beter de fatale slag welke onze bevolking werd toegebracht met het verlies van ongeveer 200 werkplaatsen in de achterhaven.

Freddy Beun

Bibliografie

- Rapport fait par Mr. le commissaire d'arrondissement De Prey sur les arrondissements de Furnes et Dixmude.
- Bachten de Kupe – beschrijving der stad ende haven van Nieuport – deel 2.
- K. Loppens, Geschiedenis van Nieuwpoort, 1953.
- Karel Van Isacker, Mijn Land in de kering, deel I, De Nederlandshe Boekhandel, 1978.

Noot van de redactie;

* Om de geldbedragen te indexeren : x 273 fr. of x 6,8 euro.

Toen het kanaal van Plassendale nog niet in de Ganzepoot toekwam, lag het Provinciesas in het Hoornwerk. De weg naar Lombardsijde dwarste dat kanaal via de Palingbrug, waar nu de helling ligt van het Albertmonument.

Het eerste ‘oude Veurnesas’ heten we nu het Kattesas. Het tweede “oude Veurnesas” lag parallel langs het Iepersas (nu onder het IJzermonument) Het huidige nieuwe Veurnesas kwam tegen de stad te liggen.

De genoemde sassen op de niet-bevaarbare waterlopen zijn eerder ‘verlaten’ of ‘stuwen’.

Alles wordt nog eens duidelijk in het werk van P. Van Pul, Waterbouwkunde in de IJzervlakte (1590-1915), uitg. De Schorre, s.l., 2018.

Catherine van Haelewijn

Haar echtgenoot

Zij was de derde vrouw van Michel de Vallejo, zoon van François, handelaar, reder en meester van de brievenpost, die wellicht in 1646 geboren is en zou sterven te Nieuwpoort op 17 januari 1703. Hij stamde uit een Spaans geslacht waarvan een François de Vallejo opduikt als majoor te Veurne en gehuwd was met Maria Marchant.

Een zoon van hem Ferdinand de Vallejo was ook militair in dienst van Spanje en trouwde voor de tweede keer te Nieuwpoort in 1639 met Marie Madeleine Alvarado y Bramonte.

Er resideerden dus nog Spanjaarden te Nieuwpoort!

Michel de Vallejo, zou echter kunnen verward worden met Michel-François de Vallejo “*capitaine commandant dela place de Nieuport*”, vestigde zich te Nieuwpoort in 1669.

Op 14 mei 1670 trouwde die eerst daar met Marie-Françoise Van den Berghe, geboren te Oostende in 1648 als dochter van François en Catherine Bollaert, uitbater van een “*lijnbaene*”.

De bruid stierf kort daarop op 16 september.

Hij hertrouwde met de zuster Catherine-Françoise Van den Berghe ook geboren te Oostende in 1650. Zij zou sterven te Nieuwpoort op 9 september 1683. Uit de akte van successie van 9 augustus 1684 zou blijken dat Michel Vallejo (nog) niet over het poorterschap beschikte.

Op 3 oktober 1684 trouwde Michel voor de derde keer te Oostduinkerke met Catherine-Marguerite Van Haelewijn, na een contract voor notaris Jacques Goom in Nieuwpoort.

AKTIVITEITEN TE NIEUWPOORT

Michel de Vallejo deed heel wat in zeehandel zoals blijkt uit de minuten bij notarissen Jean-Baptiste Vandevelde, Jacques Outterseune en Jacques Goom uit Nieuwpoort.

Hij was ook actief bij de uitrusting (soms) bewapening van commerciële vaartuigen, maar ook de visserijvloot.

Voor de schepenen van Nieuwpoort passeerde ook de verkoop van schepen uit zijn eigen vloot: aan Charles Johnson uit Dover verkocht hij voor 560 gulden een “*chaloupe de huit tonneaux*”, aan Joseph Fenix ook uit Dover een “*fregate de 80 tonneaux*” voor 2 800 gulden.

Vanaf 1670 werd hij adjunct van Jean Mortier, briefpostmeester te Nieuwpoort. Toen die stierf

werd Michel de Vallejo directeur van de brievenpost te Nieuwpoort.

Hierbij was er een aanbeveling geweest van de "Deputy Postmaster General" te Londen, kolonel Roger Whitley : *"I will recommend your business ...to promote it with your Generall Count Tassis, and will allsoe procure other letters from Court to his Excy or Monsieur Chaumont at Bruxelles"*

De zeebrieven vanwege de postmeester uit Nieuwpoort geven de stijging weer van de tonnages. In 1679 geeft hij zich op als eigenaar van een bus van 50 tonnen. In 1689 is hij "Bouckhouder" van een bus van 70 tonnen en een andere brief meldt tijdens zijn afwezigheid aan zijn vrouw een fregate van 70 tonnen.

Omtrent de goederen waarover onderhandeld werd tussen Londen, Edinbourg, Bremen, Amsterdam en Duinkerke noteren we wijn, vis, eau-de-vie, tabac, gezouten vlees, wijnazijn en stockfish !

Daarbij werkte hij samen "in compaignie" met François Van den Berghe (schoonvader) uit Oostende, Daniel Bergenstroom, Jacques Lievens, Jean Spaldin uit Duinkerke, Michel Maene burgemeester van Nieuwpoort, Christian Terlynck uit Antwerpen en Pierre Braus uit Edinbourg.

Uit de correpondentie van Michel de Vallejo gebruikt hij door elkaar Frans, Nederlands, Engels en Spaans. Hij stond hoog aangeschreven, want in 1679 stuurde prins Eugène- Alexandre de la Tour et Tassis hem voor een missie naar Londen voor acht maanden om via onderhandelingen tot een goed einde te komen.

In ieder geval zou de Post Office vanaf 1686 een dienst verzekeren met pakketboten tussen Dover Oostende of Nieuwpoort. Twee boten van 60 tonnen en een van 40 tonnen met elk 5 man bemanning en een pakketmeester.

Vanaf 1692 werd hij ook postmeester voor het leger en verbleef daarom veel op zijn bureau te Veurne.

ZAKENVROUW

Met de dood van Michel de Vallejo op 17 januari 1703 werd het bureau van de brievenpost te Nieuwpoort overgelaten aan Catherine Van Haelewijn.

Eigenlijk was zijn vrouw reeds moeten optreden als zijn vervanger tijdens de vele afwezigheden. Zijn kreeg ook volmachten : "accorde à son épouse tous pouvoirs pour en son nom" [wettelijke passering 10-03-1687]

Voor schepen Marc Mars te Nieuwpoort stelt Ca-

therine Van Haelewijn een schip ter beschikking van Guillaume Looten op 10 november 1689. In de volgende twee maanden komen vier zeebrieven toe bij haar, wat blijkbaar géén problemen geeft voor de afwezige echtgenoot.

In het archief van Nieuwpoort zijn sporen terug te vinden over de activiteiten van de weduwe.

Op 4 juli 1705 geeft ze voor schepen Charles Reynoudt te Nieuwpoort de toestemming aan François de Surmont, handelaar te Duinkerke, om op te treden in een overeenkomst aldaar.

Op 9 november 1707 stelt "coopvrouwe en negotiante" zich garant voor Jacques Lievens jr., handelaar in Duinkerke; Renier de Belatteau "oudt raadsheer, schepen ende conseil, borger ende inwoonder van Nantes"; Jan Poepaert, Jan Buis, Guillaume De Visch, Germain Laurentain vader en zoon, allen handelaars in Nantes.

Op 22 juni 1707, komen Jan Boudeloot slager en Hemmels leerlooier te Nieuwpoort naar het "packhuys" van Catherine Van Haelewijn om een lading gezouten huiden te onderzoeken en een vlugge verkoop te adviseren.

Net zoals haar echtgenoot hield ze zich ook bezig met de bewapening van schepen en ook met de "prises" van enterschepen.

Voor de rechters op 10 december 1708 van de admiraliteit van Nieuwpoort : Antoine Reynout en Pierre Poetewijn werd de verdeling behandeld van een uitkoopsom van 3 500 gulden tussen Pierre Boudin van Nieuwpoort in naam van graaf André Alphery aanbrengrer van een gewapende fregat met 16 kanonnen, kapitein Louis Mousty de la Fosse van Duinkerke en Catherine Van Haelewijn in naam van Odet Hellouin, aanbrengrer van een lange bark met vier kanonnen en zes mortieren, kapitein Pierre Lievens van Calais en Denis Andries zeeman uit Nieuwpoort als aanbrengrer van een bewapende dogger met zes kanonnen, kapitein Jean Sablé.

De zakenvrouw kocht zelf, net zoals haar echtgenoot, goederen uit de prises die openbaar verkocht werden te Nieuwpoort.

Een acte van 9 mei 1707 leert dat een lading van 20 tonnen, opgebracht door kapitein Pierre Moenaert, werd gedeponereerd in het magazijn van "Joffrouwe Vallego". Zij hield voor zich een geschilderd tafeltje en enkel naaldwerken. Het schip werd gekocht door Carel de Vleeschauwer voor 900 gulden.

Uit een lading schaliën kocht zij er 20 000 voor een bedrag van 3 252 gulden. Dit kwam uit een lading uit een Hollands schip dat gepraaid was door Jean Bachillière uit Calais.

Op 4 februari 1715 richt de weduwe zich tot de magistraat van Nieuwpoort om een lening te bekomen van 2 000 gulden, met als hypotheek twee

van haar huizen. Deze vraag werd ondersteund door haar oudste zoon Vincent de Vallejo en voogd van de jongere kinderen. Op 18 februari werd dit toegestaan.

Ze gaf als garantie voor deze lijfrente aan de laatste zestien (!) vier aangrenzende gebouwen en aanhankelijkheden te Nieuwpoort. Op 3 december 1715 betaalde ze én het bedrag én de renten terug, nadat ze bij procureur Thomas Cark van het kartuizerklooster 2 500 gulden had geleend. Het klooster nam de hypotheek van twee huizen over.

KINDEREN

Het eerste huwelijk met Catherine Van den Berghe was kort en kinderloos.

Uit het tweede huwelijk waren er vijf kinderen. Marie-Françoise, Pétronille, Catherine-Françoise, Joseph en Antoine.

Uit het derde huwelijk waren er acht kinderen. Vincent-Michel, Joséphine, Catherine, Michel-Melchior, Isabelle, Gaspard, Anne-Catherine, Charles.

Vincent-Michel de Vallejo zou een deel van de activiteiten van zijn moeder verder zetten.

In Oostduinkerke was er een "*comptoir public*" voor de goederen met bestemming Duinkerke die gedeclareerd moesten worden, alsook diegene die uit Nieuwpoort vertrokken ! Nieuwpoort lag geïsoleerd op de grens.

In Nieuwpoort zelf was er Jean Baptist Stauffenbergh, ontvanger, soms burgemeester, importeur die het volle vertrouwen schonk aan Vincent de Vallejo.

Hij kreeg een waarborg in 1725 om op te treden als liquidateur van de goederen van de overleden burgemeester Carel de Vleeshauwer, ook om de wijngelden te innen, en ook de erfenissen te regelen van Jacques Lievens, Adrien Desramont, Van den Genechte en "*Mevrouwe Heurleblock*".

Hij mocht ook onder dezelfde procuratie aan scepren Ignace Leuridan twee panden met hun bijgebouwen, waaronder een herberg "*Keizers Kroon*", verkopen voor een globale som van 4 452 gulden.

Aan Abraham Coppieters, oud-burgemeester en oud-postmeester, verkocht hij een eigendom met park, paardenstallen en aanhankelijkheden voor 7 150 gulden.

Bij de liquidatie van de goederen van Carel de Vleeshauwer bleven er problemen rijzen. En toch, in 1727 verkocht Vincent de Vallejo in naam van Stauffenbergh, een grond van 3 gemete, twee lijnen en 21 roeden in Nieuwpoort en Ramskapelle. Volgens een akte van 29 november 1727 leren we dat Vincent "*vrij vischcooper deser stee*" is. Aarts-

hertogin Marie-Elisabeth ging op 5 mei 1727 akkoord om de haven vrije privileges, faciliteiten en uitzonderingen toe te staan voor de "Compagnie van Vischvangst van Nieuwpoort" en dit voor tien jaar.

Vanaf 1731 cumuleerde Vincent de Vallejo het ambt van deelsman, gezworen schatter en regisseur van de Armentafel. Het jaar erop werd hij zelfs notaris.

Intussen is hij zeer bedrijvig geweest in de Kamer van Retorica. Hij was zelfs auteur van stukken. Hij vertaalde "*Bourgeois Gentilhomme*" van Molière, "*Les Plaideurs*" van Racine. Hij was onder-voorzitter van de Kamer in 1733.

Hij stierf op 11 april 1735.

red. G. Demerre

naar P. De Zutere, art. Les de Vallejo dans les Pays-Bas espagnols et autrichiens, in *Intermédiaire des généalogistes*, N° 101 en N° 102, 1962

Wissel van Baljuw

Camerboek 17-2-1576 > 22-09-1578

06-09-1577

" fol 159 Heden den vi van septembre XVc zevenzeventich, zo hebben vergadert gheweest in secrete camere van burgmeesters ende scepenen der stede vander Nieupoort, de notable der voorseide stede daer toe bi eede ghedachvaert zynde, hebben bi advise van raede eendrachtelich ghesolveert ende verclaerst, omme groote merckelicke redenen ende enorme faicten hem lieden kenelick (presenterende de zelve te doen verifiëren alst noot zy), dat zy hemlieden niet en vertrauwen noch te gherusten houden, ende voor onweerdich houden Octaviaen de Clerck (heere van Hoflande) bailly ende capitain der voorseide stede, omme de selve officien bi hem bedient te werden. Supplierende ende begheerende an burgmeesters ende scepenen voorseit, dat zy solliciteren ende neerstich vervolch doen zouden an myne heeren vanden staten van desen lande, omme vanden zelve Octaviaen ontsleghen te zyne; ende dat de zelve zoude ghedepoorteert wesen vande voorseide officien van het capitainschip ende balliagie van Nieupoort, omme in de zelve officien bi de voorseide staten ghestelt te werdene andere goede gequalifïerde ingheboren ende ghetrauwe mannen omme de zelve officien te bedienen tot welvaeren vanden lande bewaernesse vander zelve stede ende casteele, ende de ghemeene ruste ende welvaren."

[Er is een wijziging in het regime en het bestuur van Nieuwpoort wenst dat de Raad van Vlaanderen bevestigt dat de baljuw ontslagen wordt]

Camerboek 7-12-1578 > 14-01-1581

fol. 122

18-12-1579

“Also joncheer Jacob Marchant, bailliu deser stede, myn heeren vertoocht ende te kennen ghegheven hadde dat omme de menichvuldighe affairen vanden Raedt vander admiraliteyt ende superintendentie vanden westquartier daer inne hun bide Leeden ghestelt was, dicwils ghescheppen es te zyne buutens der stede, ende dat hem bi dien niet wel moghelic en was zyne officie van balluaige te bedienen, zonder daertoe ondertuschen thebbene eenen stedehouder, ghelic diverssche andere zyne voorsaeten ghehadt hebben, versouckende dat myne heeren hem tselve zouden willen consenteren conforme de brieven van myne heere den admiral ten dien syne an hemlieden ghescreven; was hem hedent alvooren daerup ghehadt hebbende het advis vande notabele, ghegheven voor andwoorde dat myn heeren zo veele heurlieden was, hem tselve consenteerden, zonder tselve te treckene in consequentie, ende behoudens dat hi altyts zyne ordinaire residentie zoude blyven houdende binnen dese stede, zo hit tot nu toe ghedaen hadde ende hemlieden assisteren met raedt ende daet, ende voorts dat hi daertoe committeren zal een persoo-ne ydoine ende ghequalificeert, ende myn heeren aenghenaem ende agreable in cas van mesdoene, tallen tyde alst hemlieden ghelieven ende goet dencken zoude. Alle twelcke den voorseiden bailliu goet vanck ende aggreerde, segghende dat hi daertoe in meninghe was te employerene de persoo-ne van Joos Dhont verre het myn heeren goet dochte. Actum den 18 december 1579 “

[Het bestuur van Nieuwpoort ervaart klachten omwille van de frequente afwezigheid van de baljuw en adviseert dat hij een plaatsvervanger aanduidt]

In 1583 gebeurt het omgekeerde, Jacob Marchant wordt ontslagen en Octaviaen De Clercq wordt terug aangesteld zoals blijkt uit een kopie van bundel nr. 24 van het Oud stadsarchief van Nieuwpoort.

fol. 181

“Accord van reconciliatie vander stede van Nieuport met zyne Mat den Coninck van Spangen ... Et au regard de bourgeois, iceuls demeureront libres en leurs maisons, avecq leurs femmes, enfans et biens, se conduisant comme il convient et appartient a bons subiectz et la conservation de la religion catholique romaine et lobeissance de sa Mat.

Et iceulx qui se voudront retirer, le porront faire avecq leurs biens meubles et immeubles, ains donnant son Alteze (le prince de Parma) conge et licence de six mois pour demeurer en ladicte ville et faire prouffit de leurs meubles; et autres sic mois pour les immeubles quils polront faire vendre par leurs amis ou serviteurs ...”

Le prince de Parma, was niemand minder dan de zoon van Margaretha van Parma, de buitenechtelijke dochter van keizer Karel bij Johanna van der Gheynst. Hij zorgde evenwel goed voor haar toekomst. Ze huwde eerst met Alessandro de Medici, hertog van Firenze, maar die werd vermoord. Haar tweede echtgenoot was Ottavio Farnese, hertog van Parma waar ze twee zonen bij kreeg. Alessandro werd de bekende veldheer die het tij deed keren op het eind van de 16e eeuw.

Moeder Margaretha, dus een halfzus van Filips II, was landvoogdes aangesteld in de Nederlanden ... maar nam ontslag toen de politiek hier uit de hand liep.

Haar zoon Alessandro moest militair en diplomatiek de politieke puinhoop opruimen die de hertog van Alva had achtergelaten.

Nieuwpoort verzoende zich met de voorstellen van son Alteze op 22 juli 1583.

Nu het regime was gewisseld, wisselde natuurlijk ook de baljuw !

Colofon

Redactieadres:

Vrienden van het Patrimonium

p/a P. Deswartelaan 69-102

8620 Nieuwpoort

Verantwoordelijke uitgever G. Demerre

Canadalaan 61 - 8620 Nieuwpoort

